

Matsäkerhet och rätten till mat

Faktablad 3 av 6: Sammanfattning av kapitlet "Food Security and the Right to Food" i rapporten *Spotlight on Policy Coherence for Development*.

År 2010 levde 925 miljoner människor i hunger. Antalet hungrande har ökat till följd av stigande matpriser de senaste åren. Tillgång till mat är en mänsklig rättighet som världens stater är skyldiga att respektera, skydda och uppfylla. Stater har också ett ansvar att inte kränka människors rätt till mat i andra länder. Som världens största aktör inom handel med jordbruksprodukter har EU:s politik avgörande inverkan på hållbar utveckling och rätten till mat globalt.

Det produceras tillräckligt med mat i världen för alla människor. Trots detta går nästan var sjunde människa i världen till sängs hungrig varje kväll. Hunger orsakas av en ojämlig fördelning av mat och av att människor saknar tillgång till och kontroll över de resurser som krävs för att de ska ha tillräckligt med mat. Sjuttiofem procent av världens fattiga bor på landsbygden, där fyra av fem hushåll sysslar med någon typ av jordbruk. De allra flesta är småbrukare.

FN:s jordbruksorgan FAO uppskattar att den globala jordbruksproduktionen måste öka med 70 procent för att kunna föda världens befolkning år 2050. De konstaterar att ökad produktivitet i fattiga länder med bristande matsäkerhet är det enda sättet att komma till rätta med hungern. För det krävs kraftigt ökade investeringar i jordbruk i utvecklingsländer. Inte minst är det viktigt att stödja kvinnliga småbrukare. Att ge kvinnor samma tillgång som män till jordbruksresurser skulle enligt FAO kunna minska antalet hungriga i världen med 100-150 miljoner.

EU:s policy för matsäkerhet, som antogs 2010, sätter ramarna för EU:s arbete med matsäkerhet i utvecklingsländer. Det är ett viktigt steg i rätt riktning. Bland målsättningarna ryms: ökad tillgång till mat

genom mer ekologisk och hållbar produktion; stärkt tillgång till mat genom att använda ett rättighetsperspektiv; samt förbättrad krisförebyggande och krishantering genom stärkta matmarknader och lagring.

EU erkänner också att det är särskilt viktigt att utveckla det småskaliga jordbruket i utvecklingsländer för att minska hungern. Trots detta utgör EU:s stöd till jordbruk en väldigt liten del av EU:s bistånd och på andra områden fortsätter EU:s politik att motverka detta mål.

EU:s jordbruks- och handelspolitik

Globala handels- och jordbruksregler har en avgörande inverkan på fattiga länders utveckling. Sedan 1980-talet har EU och andra rika länders jordbruksstöd lett till ett överskott på världsmarknaden och låga priser på jordbruksprodukter. Tillsammans med handelsliberaliseringar har det skapat ett system där det varit mer förmånligt för utvecklingsländer att importera mat än att producera den lokalt. Under perioden 1980 till 2003 dokumenterade FAO 12 000 fall där ökad import lett till låga priser, vilket i sin tur slagit ut lokala producenter från marknaden. Idag är Afrika - som på 1980-talet var en nettoexportör av jordbruksprodukter - en nettoimportör starkt beroende av världsmarknaden för att garantera matsäkerheten för sin befolkning.

Under de senaste 30 åren har EU:s jordbrukspolitik genomgått stora förändringar. Exportsubventioner, som tidigare utgjorde ett stort problem, har i det närmaste avskaffats. Idag bygger systemet på så kallat direktstöd, vilket innebär att stödet till europeiska bönder beräknas på markareal. Det spelar ingen roll vad bönderna väljer att producera på sin mark, om de alls producerar något. Direktstödet utgjorde i snitt

Foto: EU-kommissionen

29 procent av europeiska bönders intäkter under perioden 2007-2009. En stor del av jordbruket inom EU skulle inte vara ekonomiskt hållbart om det inte vore för jordbruksstödet. Det gör att EU fortfarande kan dumpa jordbruksprodukter på världsmarknaden.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) genomgår just nu en reform. Genomgripande förändringar bör göras för att se till att det europeiska jordbruket inte negativt påverkar utvecklingsländerns möjlighet att garantera matsäkerhet.

Prissvängningar och spekulation

Sedan 2008 så har världsmarknadspriserna på livsmedelsråvaror svängt kraftigt, vilket har resulterat i ökad hunger. En växande befolkning, förändrade matvanor, ökad produktion av biobränslen och klimatförändringar är bidragande orsaker. Omfattande spekulation i livsmedelsråvaror på avreglerade finansmarknader har ytterligare förstärkt de extrema prishöjningarna och svängningarna. De kraftiga prissvängningarna slår hårt mot småskaliga producenter i utvecklingsländer. Som en av de största aktörerna på världsmarknaden har EU ett stort ansvar för att komma till rätta med detta problem.

Klimatförändringar och land grabbing

Klimatförändringarna slår hårdast mot utvecklingsländer och har förödande konsekvenser för global matsäkerhet. Enligt FN:s klimatpanel (IPCC), kan jordbruksskördarna i vissa utvecklingsländer komma att minska med upp till 50 procent i klimatförändringarnas spår. EU måste verka för att minska sina utsläpp av växthusgaser och ändra på Europas ohållbara produktions- och konsumtionsmönster. EU:s nettoimport av mat kräver att en yta motsvarande Tysklands storlek odlas utanför Europa. Miljöeffekterna av EU:s import av djurfoder är omfattande. När priserna på soja ökade 2007 fördubblades skövlingstakten av skog i Sydamerika, som är den största exportören av soja till Europa.

Jordbruksmarken inom EU räcker inte för att tillgodose unionens behov av mat och energi, vilket har lett till att stora arealer jordbruksmark i utvecklingsländer tas i anspråk för att säkra dessa behov. Det gör att människor förlorar kontrollen över marken där de bor och som de är beroende av för sin försörjning. Förutom importen av mat så leder också EU:s efterfrågan på biobränslen till en kraftig ökning av markanvändning utanför Europa. Denna trend syns i både Afrika, Asien och Latinamerika. I Kambodja har tre miljarder hektar – mer än hälften av landets odlingsbara mark – upplåtits till privata företag för industriellt jordbruk eller gruvprojekt. Sockerrör är en av de främsta grödorna. Skövlingen av skog och de stora arealerna jordbruksmark som tas i anspråk hotar den ekologiska balansen, försörjningen och matsäkerheten för många på landsbygden.

Rekommendationer

För att göra sin politik mer samstämmig med rätten till mat bör EU:

- Se till att EU:s jordbrukspolitik (CAP) inte hotar matsäkerheten för människor i utvecklingsländer. Politiken bör utformas på ett sätt som förhindrar att subventionerad europeisk export konkurrerar med jordbruksproduktion i utvecklingsländer. Konsekvenserna av CAP och export av jordbruksprodukter till länder med bristande matsäkerhet måste utvärderas löpande. Verka för att utvecklingsländer tillåts definiera, skydda och främja sin egen jordbrukspolitik i enlighet med sina medborgares behov.
- Genom starka regleringar bidra till ökad transparens rörande finansiella transaktioner och begränsad spekulation i matråvaror. Verka för att stärka det globala matreservsystemet genom att skapa lager på lokal, nationell och global nivå genom upphandling från småskaliga jordbrukare, inte minst kvinnor.
- Verka för att minska Europas ekologiska fotavtryck i utvecklingsländer genom att förändra ohållbara produktions- och konsumtionsmönster i Europa och andra delar av världen. Det kan ske genom att t.ex. begränsa EU:s beroende av import av proteinfoder för djuruppfödning, främja odling av fodergrödor och begränsa köttkonsumtionen. En annan viktig åtgärd är att minska beroendet av kvävegödsel, vars användning bidrar till global uppvärmning, genom att främja en blandning av jordbruks- och boskapsaktiviteter, baljväxter och ekologiskt jordbruk.
- Garantera att *FAO:s frivilliga riktlinjer för ansvarsfull förvaltning vid innehav av mark och andra naturresurser* respekteras i all relevant EU-politik.
- Garantera att policys som bidrar till exempelvis land grabbing - inte minst när det gäller biobränslen - innehåller starka hållbarhetskriterier som täcker såväl sociala som miljömässiga aspekter.
- Ta fram en tydlig plan som spänner över alla relevanta politikområden för hur man ska nå målen om minskade utsläpp av växthusgaser, och hur man ska nå målet om en 80-procentig sänkning av EU:s utsläpp till år 2050.
- Verka för att jordbruk blir en nyckelfråga i Rio+20-processen. Jordbruket är både orsak till och en del av lösningen på världens miljö-, klimat- och sociala problem.

Hela rapporten och alla faktablad hittar du på www.concord.se eller coherence.concordeurope.org